

Siniša TATALOVIĆ*

ETNIČKE MANJINE IZMEĐU IDENTITETA I INTEGRACIJE

UVOD

S obzirom na to da su etničke manjine u prošlosti, a nerijetko i danas, često bile čimbenik sukoba, postavljaju se dva istraživačka pitanja: Može li liberalna demokracija omogućiti da etničke manjine u budućnosti budu čimbenik sigurnosti i stabilnosti demokratskih zemalja, a ne povod za sukobe? Odnosno, kako uspostaviti ravnotežu između potrebe za očuvanjem manjinskog identiteta i integracije pripadnika etničkih manjina u društvo u kojem žive? Dosadašnja istraživanja ove teme pokazuju da etničke manjine mogu biti ključni čimbenik stabilnosti demokratskih država i sredstvo povezivanja država u cilju izbjegavanja negativne prakse ratovanja, sukoba i napetosti. Temeljni uvjet da bi se ovo postiglo vezan je za prilagodbu liberalnodemokratskog koncepta društva zahtjevima očuvanja identiteta etničkih manjina. Težnja za uspostavom ovakvih modela reguliranja većinsko-manjinskih odnosa prisutna je već desetljećima. Neke države su u ovom smislu postigle značajne rezultate, dok su druge tek na početku procesa. U ovom tekstu, uz pregled razvoja prava etničkih manjina, obrađena je i njihova pozicija između potrebe za očuvanjem tradicionalnog identiteta i želje da se integriraju u društvo u kojem žive. Dvadeseto stoljeće koje je bilo obilježeno ratovima na europskom prostoru, bilo je i stoljeće u kojem se tražio model kako zaštititi etničke manjine u velikom broju europskih zemalja u kojima one tradicionalno žive. U tom traženju bilo je mnoštvo pokušaja koji nisu davali značajnije rezultate, ali je bilo primjera država koje su na uspješan i dugoročan način riješile manjinsko 'pitanje'. Posebno je bilo važno razdoblje nakon Prvog svjetskog rata kada je na europskom kontinentu nastao veliki broj novih država i kada su se uslo-

* Prof. dr Siniša Tatalović, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

žili odnosi između većinskih naroda i ostalog stanovništva različitog po etničkoj pripadnosti. Drugi svjetski rat i njegov ishod označio je još jedan korak dalje u traženju mogućnosti zaštite etničkih manjina. Međutim, svi ti pokušaji nisu bili koncentrirani na traženje jedinstvenog modela, odnosno zajedničkog pristupa reguliranju položaja etničkih manjina u demokratskim državama. Različito povijesno iskustvo i okolnosti u kojima se formirala pojedina država, utjecali su i na različite poglede kako treba rješavati položaj etničkih manjina. Zbog toga se postavlja pitanje: Što je u funkciji stvarne zaštite prava etničkih manjina, a što su interesi vođenja nacionalne, regionalne i globalne politike? Mogući odgovor na to pitanje specifičan je za svaku državu, a ovisi o postojanju dviju temeljnih pretpostavki, bitnih za ostvarivanje prava etničkih manjina: pravne i demokratske države i etničke tolerancije. Bez ove dvije pretpostavke nema ni ozbiljnih uvjeta za ostvarivanje prava etničkih manjina.¹ Bez ovih pretpostavki, nije moguće postići niti ravnotežu između principa identiteta i integracije u zaštiti etničkih manjina.

POČECI ZAŠTITE ETNIČKIH MANJINA

Zaštita etničkih manjina pitanje je koje zaokuplja pažnju stručne i znanstvene javnosti dugi niz godina. To je nedvojbeno i aktualan svjetski politički problem. Tradicijski se pri pojmu „manjine” mislilo na vjerske, etničke ili jezično određene skupine osoba koje žele sačuvati svoju povezanost i poseban način života. Europa i svjetska povijest posljednjih 200 godina obilježene su sukobima koji nastaju ugnjetavanjem manjina većinskim stanovništvom, a također postoji duga povijest pokušaja da se takvi sukobi riješe pravnom zaštitom manjina. Dok je isprva bila riječ o zaštiti vjerskih manjina ediktom o toleranciji i u okviru mirovnih ugovora (npr. Augsburški vjerski mir 1555. godine; Vestfalski mir 1648. godine), od Bečkog kongresa razvila se međudržavnim ugovorima međunarodnopravna zaštita i nacionalnih manjina.² Tako se, primjerice, u 19. stoljeću dogodila intervencija europskih sila prema Turskoj radi zaštite kršćanskih zajednica, a Berlinski je kongres 1878. godine nametnuo zaštitu vjerskih manjina Srbiji, Crnoj Gori, Bugarskoj i Rumunjskoj. Posebno je značenje imala zaštita etničkih manjina koja je uvedena nakon Prvog svjet-

¹ Tatalović, S., *Europski modeli ostvarivanja prava nacionalnih manjina*, Politička misao, vol. 37, broj 2/2000, str. 80.

² Lohmann, G., „Kolektivna” ljudska prava radi zaštite manjina, Politička misao, vol. 36, broj 4/1999, str. 38.

skog rata, a provodila se pod okriljem Lige naroda.³ Tada su pojedine europske države morale potpisati mirovne ugovore koji su među svojim odredbama sadržavali i zaštitu etničkih manjina na njihovom teritoriju. Nakon Prvog svjetskog rata značajno se mijenja politička karta Europe. Neke države nestaju, a na njihovom teritoriju formiraju se neke nove. U procesu nastanka novih država i povlačenja granica među njima nije bilo jednostavno, a ponekad niti moguće, postići da u granicama pojedinih novih država žive isključivo pripadnici jednog naroda. Definiranjem novih granica u Europi nije bilo moguće postići da svaki narod živi u samo jednoj državi. Pripadnici brojnih europskih naroda tako su pored države u kojoj su činili etničku većinu bili 'primorani' živjeti i u drugim državama, gdje su činili brojniju ili manje brojnu manjinu. Zbog toga je nakon Prvog svjetskog rata reguliranje etničkih odnosa u europskim državama bilo prioritarno političko pitanje.

Zanimljivo je uočiti da su se obje strane u Prvom svjetskom ratu (Centralne sile odnosno Antanta) tijekom čitavog sukoba izjašnjavale u prilog načela narodnosti, kao jednog od glavnih ratnih ciljeva.⁴ Treba, ipak, imati u vidu da se pri tome pod sadržajem i načinima ostvarivanja tog principa ponajprije mislilo na stvaranje nacionalnih država odnosno davanje autonomije svakoj narodnosti. Krajnje pojednostavljeno, primjena ovog načela trebala je dovesti do što je moguće većeg poklapanja državnih i etničkih granica. Drugim riječima, ovo načelo je trebalo pokazati odlučnost europskih naroda da se oslobode 'tuđinske' vlasti i formiraju svoje nezavisne države. To, međutim, u principu nije dovedeno u vezu sa sudbinom onih osoba koje će i nakon toga ostati u manjinskom položaju, što je, s obzirom na etničku isprepletenost na mnogim područjima, bilo jednostavno neminovno. I pored toga, već u tijeku samog rata postavilo se pitanje reguliranja prava etničkih manjina.

Položaj etničkih manjina u osnovi se rješavao na dva načina. Prvi je podrazumijevao masovnu razmjenu stanovništva, što je trebalo imati za cilj povećanje postotka većinskog naroda u nekoj zemlji. To je posebno bilo karakteristično za balkanske i istočnoeuropske države koje su nakon rata bile znatno teritorijalno proširene. Drugi način je podrazumijevao prihvaćanje postojećeg stanja vezanog za etničku strukturu stanovništva. To je značilo i poduzimanje adekvatnih mjera da se kroz politički sustav neke zemlje reguliraju odnosi između većinskog naroda i etničke manjine. Tako je u Europi nastalo nekoli-

³ Vidi: Thornberry, P. i Estebanez, M. A. M, *Prava manjina u Europi*, IBIS grafika, Zagreb, 2008, str. 13–14.

⁴ Više o tome: Macartney C. A., *National States and National Minorities*, London, 1934, str. 212.

ko primjera uređenosti odnosa između većinskog naroda i etničkih manjina. Mogu se spomenuti primjeri zaštite etničkih manjina u Kraljevini Jugoslaviji ili Finaca koji govore švedski u Finskoj. Ovaj drugi model opstao je do danas i često se koristi kao dobar primjer reguliranja položaja etničkih manjina. Neke autonomije koje su nakon Prvog svjetskog rata trebale omogućiti zaštitu etničkih manjina dovele su i do negativnih iskustava. Pritom se prvenstveno misli na njemačku manjinu u nekim državama. Pripadnici njemačke manjine su se neposredno prije ili tijekom Drugog svjetskog rata stavili u funkciju vođenja agresivne nacističke politike. Zbog toga su dugoročno ugrozile svoje preživljavanje na prostorima gdje su tradicionalno živjele.

Sve do kraja Prvog svjetskog rata odnos države prema vlastitim građanima bio je u njezinoj isključivoj nadležnosti. Građani su u svakoj pojedinoj državi imali samo (građanska) prava i slobode koje im je dodijelio vladar kroz unutrašnji pravni poredak i državne zakone, ukoliko se radilo o parlamentarnoj demokraciji. Takva uvjetovanost ljudskih prava i sloboda unutrašnjim pravnim poretком određene države pokazala se nedostatnom jer su do potpisivanja brojnih sporazuma nakon Prvog svjetskog rata pojedine države imale ozakonjenu rasnu, nacionalnu i vjersku diskriminaciju. Stanje u zaštiti etničkih manjina bitno se poboljšalo u odnosu na prethodna razdoblja. Međutim, to nije bilo dovoljno te je položaj etničkih manjina i dalje bio izvor nestabilnosti pojedinih država i regija. Takvo stanje se na globalnoj razini konačno promijenilo nakon Drugog svjetskog rata i donošenja *Povelje Organizacije ujedinjenih naroda* kao sveobuhvatnog međunarodnog dokumenta koji obuhvaća i ljudska prava i slobode. Poveljom OUN su po prvi put stvoreni temelji novim međunarodnim odnosima i zaštiti prava i sloboda čovjeka, a time i etničkih te drugih manjina, iako ne eksplicitno.⁵

NAPREDAK U ZAŠTITI ETNIČKIH MANJINA

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata manjinski problemi rješavani su u okviru Ujedinjenih naroda i europskih organizacija, ponajprije Vijeća Europe. Pri tome se polazilo od negativnih iskustava u reguliraju položaja etničkih manjina nakon Prvog svjetskog rata. Suština zaštite etničkih manjina u većini europskih država odnosi se na nediskriminaciju, jednakost i mjere koje osiguravaju očuvanje njihovog nacionalnog, vjerskog, kulturnog i jezičnog identiteta. Međutim, zbog različitih pristupa zaštiti etničkih manjina javila se potreba za stvaranjem zajedničkih kriterija za njihovu zaštitu. U tome procesu posebni-

⁵ Tatalović, S., *Manjinski narodi i manjine*, Prosvjeta, Zagreb, 1998, str. 10.

ce je važno djelovanje Vijeća Europe i donošenje *Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, te Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima*. Potpisnice Konvencije i Povelje obvezuju se osigurati punu i efektivnu zaštitu i ravnopravnost pripadnicima etničkih manjina u svim područjima ekonomskog, socijalnog, kulturnog i političkog života i omogućiti im da izraze, očuvaju i razviju svoju kulturu i identitet. Neobavezatnost u primjeni ovih instrumenata dovela je i do različitih praksi u zaštiti etničkih manjina u europskim državama. U pravilu, zemlje koje su prošle demokratsku tranziciju nakon 1990. godine, pretočile su sadržaje ovih dokumenata u nacionalno zakonodavstvo. Europske države sa dugom demokratskom tradicijom u pravilu to nisu učinile ili su usvojile samo neke dijelove koji se odnose na prava jezičnih manjina. Dakle, do danas nije usvojen jedinstven pristup reguliranju i zaštiti prava etničkih manjina. Tom pitanju svaka država prilazi na specifičan način, polazeći od svoje povijesti, iskustva, političke prakse, ali i procjene trenutnih odnosa u društvu i međunarodnoj zajednici. Danas, kada govorimo o europskoj praksi zaštite etničkih manjina možemo reći da ona nije ujednačena – da postoji dobra, ali i loša praksa zaštite etničkih manjina. Loša je praksa pojedinih zemalja koje tradicionalno ne priznaju postojanje različitosti etniciteta na vlastitom teritoriju i na taj način ne priznaju postojanje etničkih manjina. Iako je politička praksa danas takva, u zadnjih petanest do dvadeset godina europske organizacije pokušavaju uspostaviti zajedničke standarde koji bi bili obavezujući za sve europske zemlje. Ti pokušaji u novije vrijeme daju sve bolje rezultate.

Kada govorimo o europskim organizacijama, onda pored Vijeća Europe i njegovih već spomenutih instrumenata, svakako treba spomenuti i Organizaciju za europsku sigurnost i suradnju čiji je rad tijekom niza godina također rezultirao nizom dokumenata, te uvođenjem institucije Visokog povjerenika za zaštitu nacionalnih manjina. Jasno treba spomenuti i Europsku uniju koja sada gradi potpuno novi pristup zaštiti etničkih manjina koji bi trebao biti ugrađen u budući ustav. To je potaknuto činjenicom da većina članica Europske unije postaje sve više multietnička zbog sve intenzivnijih migracija u Europi. Uz problem reguliranja položaja tradicionalnih etničkih manjina, sada se javlja potreba i za reguliranjem položaja novih manjina koje oblikuju sve brojniji imigranti. Uza sve naznake da će se Europska unija u vrlo skoro vrijeme morati posvetiti pitanju reguliranja položaja i prava sve brojnijih pripadnika „novih manjina” i osmišljavanja učinkovitih politika integracije, činjenica koja do danas vrijedi, kada je riječ o nadležnostima EU u ovom području, jest da su te nadležnosti vrlo ograničene, budući da države članice još uvijek unutrašnjim pitanjem smatraju donošenje odluka o etničkim/nacionalnim manjinama, odnosno politikama koje će na njih (ne)primjenjivati. Iako se u samom

Ugovoru o Europskoj uniji u članku 2 među ostalim navodi kako je jedna od temeljnih vrijednosti Unije poštivanje prava osoba koje su pripadnici manjina, provedbena snaga Unije svodi se na obvezu država članica da se kod primjene europskog zakonodavstva vode principom nediskriminacije, koji je propisan u članku 21 Povelje o temeljnim pravima.⁶ To, međutim, i dalje ne znači postojanje usuglašene politike na razini cijele Unije – države članice se pored toga ne obvezuje na donošenje politika za zaštitu prava etničkih manjina na teritoriju svake pojedine države članice, niti EU ima mehanizme da to učini obvezatim. Iznimka su države koje su u skorije vrijeme postale članicama Unije i koje su pitanje odnosa prema etničkim/nacionalnim manjinama morale vrlo detaljno urediti usvajanjem nacionalnog zakonodavstva slijedeći opće principe zapisane u međunarodnim dokumentima. Prema tome, Europska komisija nema izravne nadležnosti u odnosu na pitanja manjina, posebice u pogledu priznavanja manjinskog statusa, pitanja samoodređenja i autonomije, kao niti pravila o upotrebi regionalnih ili manjinskih jezika.⁷

Kada govorimo o zaštiti etničkih manjina u Europi, onda treba spomenuti da su ova prava prošla jedan evolucijski proces i da stoga možemo govoriti o tri razine prava etničkih manjina.⁸ Možemo govoriti o prvoj razini prava etničkih manjina koja se počela razvijati još u 19. stoljeću. Ova prava su se ponajprije odnosila na nediskriminaciju i građanska prava. Većina europskih država time je priznala činjenicu da postoje razlike između njihovih građana u odnosu na etničku, vjersku, jezičnu ili rasnu pripadnost. Zapravo, time dolazi do shvaćanja da je potrebno definirati konkretne mjere koje trebaju onemogućiti da netko bude diskriminiran zbog boje kože ili zato što pripada drugoj vjerskoj, etničkoj i jezičnoj zajednici. To je bio veliki iskorak u političkoj praksi Europe, što je omogućilo dugoročnu stabilizaciju pojedinih država, posebno nakon Drugog svjetskog rata. Primjenom ove razine manjinskih prava prevenirano je, ili barem umanjeno, intenziviranje brojnih etničkih sukoba koji tradicionalno opterećuju Europu. Njihovom primjenom omogućen je dolazak velikog broja novog, neeuropskog stanovništva u europske države.

⁶ Vidjeti: Consolidated version of The treaty on European Union i Charter on Fundamental Rights of the European Union. Oba dokumenta dostupna su na mrežnim stranicama Europske komisije: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/minorities/index_en.htm

⁷ http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/minorities/index_en.htm

⁸ Više o tome vidjeti u: Tatalović, S., Jakešević, R., *Etničke manjine i europska sigurnost u procesima globalizacije*, u: Tatalović, S. (ur.), *Etničke manjine i sigurnost u procesima globalizacije*, Politička kultura i centar za sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti, Zagreb, 2007, str. 42.

Upravo tim pravima omogućeno je da se u europske države mogu naseljavati stanovnici bivših kolonija iz područja Afrike, Azije i drugih dijelova svijeta. Time je problem reguliranja položaja etničkih manjina proširen sa tradicionalnih i na nove manjine, ali ne u punom opsegu. U nekim državama, primjerice u Francuskoj, pitanje etničkih manjina i povećanje brojnosti novih manjinskih zajednica može se povezati s imigracijom iz nekadašnjih kolonija, a njezini pokušaji da zaustavi tzv. obiteljsku imigraciju završili su neuspješno zbog pravnih obveza iz bilateralnih sporazuma i međunarodnih instrumenata i Europske socijalne povelje.⁹ Francuska je tipična država koja poštuje samo prvu razinu manjinskih prava.

Etničke manjine u brojnim europskim državama, bilo da je riječ o tradicionalnim ili novim manjinama, uvijek se nalaze pred izborom između identiteta i integracije (ili asimilacije). Ovu dilemu teško je moguće razriješiti samo u okviru prve razine manjinskih prava. Iskustvo Francuske pokazuje da neprimjenjivanje i druge razine manjinskih prava može uzrokovati česte sukobe na etničkoj osnovi. Da bi se to izbjeglo, neke zemlje primjenjuju drugu razinu manjinskih prava. Ona podrazumijeva integraciju u društvo, ali i očuvanje jezičnog identiteta, što se primjenjuje u nekoliko zapadnoeuropskih država i odnosi se samo na tradicionalne jezične manjine. Primjena ove razine manjinskih prava potaknuta je ili trajnim rješavanjem graničnih pitanja između pojedinih zemalja, odnosno nastojanjem da se određena država učini sigurnijom i stabilnijom. Najpoznatiji primjer primjene ove razine manjinskih prava je reguliranje položaja Finaca koji govore švedski u Finskoj. Pripadnici ove zajednice, dobili su vrlo široku autonomiju u korištenju švedskog jezika u školama, službenoj i javnoj komunikaciji. Ova prava se odnose na područje Alandskog otočja i općina u kojima Finci koji govore švedski čine većinu ili značajan broj.¹⁰

Završetkom hladnog rata i početkom demokratske tranzicije u zemljama Istočne i Jugoistočne Europe, pojavio se problem reguliranja etničkih odnosa u novim uvjetima. Dotadašnji model etničkih odnosa koji se temeljio na internacionalizmu i prisilnoj asimilaciji poticanim potrebama jednopartijskog totalitarnog sistema nije bio održiv. Pojedine međunarodne organizacije i zapadne države vrlo rano su uočile mogućnost izbijanja etničkih sukoba u ovim dijelovima Europe. To je potkrijepljeno i događajima na prostoru bivše Jugo-

⁹ Vidi: Mesić, M., Harmonizacija europske migracijske politike: neuspjeh politika imigracijske kontrole sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, *Migracijske i etničke teme*, vol. 19, broj 4/2003, str. 345.

¹⁰ Vidi: Tatalović, S., *Manjinski narodi i demokracija*, Centar za toleranciju i dijalog, Podgorica, 2001, str. 29–33.

slavije. Zbog toga je pitanje reguliranja položaja etničkih manjina u ovim državama postalo prioritetno zbog čega je uključeno u rasprave o novim demokratskim ustavima. Neke države prava etničkih manjina načelno su regulirale u svojim ustavima, dok je detaljna razrada sadržana u jednom ili više zakona.¹¹ Pojedine države, kao što su na primjer Hrvatska, Mađarska, Crna Gora i Srbija, ostvarivanje manjinskih prava omogućile su svim tradicionalnim etničkim/nacionalnim manjinama. Neke druge države, kao što je Slovenija, formalni status manjine priznale su samo nekim manjinskim zajednicama, u slovenskom slučaju – talijanskoj i mađarskoj manjinskoj zajednici. Kriterij za takvu odluku bio je formalni status manjine u Sloveniji dok je bila u sastavu SFRJ. Zbog toga su neke tradicionalne manjinske zajednice u Sloveniji, kao što su Hrvati, Srbi, Crnogorci i Bošnjaci ostali bez formalnog statusa etničke manjine. U slučaju zemalja poput Slovenije, nepriznate manjine su prisiljene na ubranu asimilaciju, drugim riječima, provodi se integracija bez institucionalnih mogućnosti očuvanja tradicionalnog identiteta. Širenje prava etničkih manjina u državama Istočne i Jugoistočne Europe utjecalo je na njihovo razumijevanje kao treće razine manjinskih prava. Suština ove razine manjinskih prava, bez obzira na to da li se u nekoj državi odnosi na sve ili samo neke manjine, sastoji se od prava na kulturnu autonomiju, različite vrste regionalnih autonomija te sudjelovanje u procesima odlučivanja na svim razinama vlasti. Koja će se prava ostvarivati, u pravilu ovisi o brojnosti pojedine manjine i njenom teritorijalnom rasporedu. Manjine koje imaju manji broj pripadnika uglavnom ostvaruju prava iz kulturne autonomije, dok one brojnije ostvaruju i ostale vrste prava, uključujući i sudjelovanje u procesima odlučivanja na državnoj razini. Dosadašnja iskustva u primjeni ove razine manjinskih prava uglavnom su pozitivna i doprinose stabilnosti i demokratskom razvoju zemalja u kojima se primjenjuju. Periodični popisi stanovništva u ovim državama pokazuju i stabilnost broja pripadnika etničkih manjina u ukupnom stanovništvu. U pojedinim državama, u slučaju nekih manjina uočava se i demografski rast koji nije rezultat migracija nego slobodnijeg izražavanja etničke pripadnosti, što je izravni rezultat primjene ove razine manjinskih prava.

Na očuvanje identiteta etničkih manjina pozitivno utječu i integracijski procesi u Europi. Danas etničke manjine mogu mnogo lakše i bolje komunicirati sa državom svog matičnog naroda nego prije. Zbog toga je sve češća prak-

¹¹ Republika Hrvatska zaštitu nacionalnih manjina, načelno je regulirala u Ustavu, a detaljno u tri posebna zakona: *Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina* (2002), *Zakonu o službenoj uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina* (2000) i *Zakonu o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina* (2000).

sa da države sklapaju bilateralne sporazume o obostranoj zaštiti etničkih manjina.¹² Iskustva država koje primjenjuju treću razinu manjinskih prava, mogu biti vrlo poučna i korisna državama sa dugom demokratskom tradicijom, koje se sve više suočavaju sa problemom imigranata i manjinskim zajednicama koje oni oblikuju. U ovom kontekstu treba razmatrati i mogućnost razvijanja posebnog europskog identiteta koji je potaknut sve intenzivnijim migracijama unutar europskog prostora. To se posebno odnosi na Europsku uniju gdje su granice među članicama izgubile tradicionalno značenje.

ZAKLJUČAK

Zaštita prava etničkih manjina jedno je od važnih pitanja demokratskog razvoja svake države. Ovo pitanje posebno je postalo važno u 20. stoljeću u kojem su se dogodili mnogi sukobi koji su bili uzrokovani etničkim razlozima. Države i međunarodne organizacije u velikoj mjeri predane izgradnji svjetskog mira i sigurnosti, uporno su tragale za politikama rješavanja etničkih problema i prevencije sukoba. Jedan od načina bio je i izgradnja liberalnodemokratskog društva, sa jednakim pravima i obavezama svih građana. Ipak, ovaj model društva nije uspio u potpunosti prevenirati etničke sukobe. Duboka ukorijenjenost etničkih identiteta, spremnih i za preživljavanje u nesklonom većinskom etničkom okruženju, često je dovođila do sukoba. Zbog toga, pored omogućavanja uživanja građanskih prava, javila se potreba za priznavanjem najprije jezičnih, a kasnije i etničkih razlika i prava. To je dovelo do potrebe za primjenom principa integracije i identiteta – integracije u društvo u kojem se živi, ali i mogućnosti očuvanja tradicionalnog etničkog identiteta. Da bi se postigla ravnoteža između ova dva principa, neophodno je postojanje pravne i demokratske države i etničke tolerancije.

LITERATURA

- [1] Tatalović, S., Jakešević, R., Etničke manjine i europska sigurnost u procesima globalizacije, u: Tatalović, S. (ur.), *Etničke manjine i sigurnost u procesima globalizacije*, Politička kultura i centar za sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti, Zagreb, 2007.
- [2] Lohmann, G., „Kolektivna” ljudska prava radi zaštite manjina, *Politička misao*, vol. 36, broj 4/1999, str. 38–48.
- [3] Macartney C. A., *National States and National Minorities*, London, 1934.

¹² Na primjer, Republika Hrvatska ovakve sporazume ima sa Italijom, Mađarskom, Srbijom, Crnom Gorom, Makedonijom, Austrijom i Slovačkom.

- [4] Mesić, M., Harmonizacija europske migracijske politike: neuspjeh politika imigracijske kontrole sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, *Migracijske i etničke teme*, vol. 19, broj 4/2003, str. 345.
- [5] Tatalović, S., *Europski modeli ostvarivanja prava nacionalnih manjina*, Politička misao, vol. 37, broj 2/2000, str. 80.
- [6] Thornberry, P. i Estebanez, M. A. M., *Prava manjina u Europi*, IBIS grafika, Zagreb, 2008.
- [7] Tatalović, S., *Manjinski narodi i manjine*, Prosvjeta, Zagreb, 1998.
- [8] Tatalović, S., *Manjinski narodi i demokracija*, Centar za toleranciju i dijalog, Podgorica, 2001.
- [9] Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 2002.

Siniša TATALOVIĆ

ETHNIC MINORITIES BETWEEN IDENTITY AND INTEGRATION

Summary

This paper examines different models for the protection of ethnic minorities within the concept of liberal democracy. It particularly examines the right of ethnic minorities to preserve their identity and to integrate into society. Institutional (state) recognition of ethnic diversity in modern societies resulted not only in different practices regarding protection of ethnic minorities, but also in some changes in liberal theory. Over the past decades, traditional neutrality of liberal state in relation to different identities of citizens has changed significantly. Namely, requirements for the recognition of specific group rights have been theoretically and politically articulated within discussions regarding requirements of ethnic, language and cultural minorities for the recognition of specific identities. This has resulted in a growing number of liberal democracies shaping their policies according to which protection of ethnic minorities became embedded in their political and legal systems. Long time ago, a number of „old„democracies has adopted multicultural policies which were based upon social appreciation and institutional recognition of diversity and group rights, primarily of language minorities. „New„democracies have adopted such policies regarding ethnic minorities, thus raising standards of their protection. In this process, it is particularly important to understand identity and integration as essential principles of ethnic minorities' protection. Significant challenges to liberal doctrine emerged during the transition of European post-socialist countries, which also had to respond to threatening ethnic conflicts within the short democratic transition period. Consequently, European organizations (EU, NATO and OSCE) established standards and instruments for the protection of individual and collective rights of ethnic minorities, primarily intended for transition countries. Prior to EU accession, each of these countries had to meet established standards and set up an effective system for the protection of ethnic minorities. For that reason, constitutions of these countries have incorporated principles of liberal democracy, and most of them have also built in specific provisions regarding ethnic minorities, or have adopted special legislation which regulates the rights of ethnic minorities.

Key words: ethnic minorities, liberal democracy, ethnic conflicts, multiculturalism